ISSN 2786-6920
НАУКОВИЙ ВІСНИК КИЇВСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ №1 2022
УДК 342.5:351.75 DOI 10.59226/2786-6920.1.2022.32-39

КОМІСАРОВ ОЛЕКСАНДР ГЕННАДІЙОВИЧ

доктор юридичних наук, професор,
заступник начальника факультету з навчальної роботи –
начальник навчальної частини факультету службово-бойової діяльності
Національної гвардії України Київського інституту
Національної гвардії України
ORCID ID 0000-0002-7865-0447

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ КАТЕГОРІЇ «КРИЗОВІ СИТУАЦІЇ, ЩО ЗАГРОЖУЮТЬ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ»

У статті розглянуто проблеми і перспективи використання у сучасній правовій науці та практиці функціонування сектору безпеки і оборони категорії «кризові ситуації, що загрожують національній безпеці». Окреслено коло суспільних відносин вирішення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці. Визначено умови розгляду ситуації як такої, що загрожує національній безпеці.

Ключові слова: *національна безпека; криза; кризова ситуація, що загрожує національній безпеці; сектор безпеки і оборони країни; національні інтереси.*

Постановка проблеми. Події останнього десятиліття й, особливо, останнього року, є яскравим прикладом виникнення численних кризових явищ у різних країнах світу, а також їх переростання у відкрите збройне протистояння. Світова фінансова криза, її економічні та соціально-політичні наслідки, довготривалі масштабні карантинні обмеження, тривалі локальні збройні конфлікти, зокрема й ті, що довгий час було «заморожено», негативно вплинули на загальну безпекову складову суспільного життя. Вони на порядок денний пересічної особи сформували першочергові запити на вирішення різних безпекових проблем, посунувши на другий план, зокрема, питання розвитку, інвестування у майбутнє, трансферту технологій у життя людини тощо. У науці та в практиці управління державою актуалізувалося питання розгляду поняття «кризові ситуації, що загрожують національній безпеці» та його поширення на рівні управління суспільством та окремою родиною. Україна здійснює спроби вирішення зазначеного питання, передусім, шляхом утворення сектору безпеки і оборони країни, стратегічним плануванням його розвитку, плануванням розвитку та трансформації його складових залежно від ризиків чи спроможностей.

Аналіз останній досліджень і публікацій. Проблемам забезпечення національної безпеки, її різним аспектам вітчизняні й закордонні вчені та фахівці приділяють достатньо уваги. Водночас у відповідних наукових працях вітчизняних дослідників до прийняття у 2018 році Закону України «Про національну безпеку України», а також переходу до стратегічного планування заходів забезпечення національної безпеки «за ризиками», основну увагу приділяли питанням реагування на надзвичайні ситуації соціального характеру та взаємодії сил охорони правопорядку за цих обставин. У подальших дослідженнях, зокрема дисертаційній роботі О. Л. Хитри, наголошувалося, що «зважена державна політика реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці, є необхідною умовою впровадження глобальних Цілей сталого розвитку на період до 2030 року, ухвалених ООН, оновлення доктринальних та концептуальних підходів до забезпечення національної безпеки, гарантій безпеки життя та здоров'я людини, створення ефективної державної системи кризового реагування за провідної ролі Ради національної безпеки і оборони України» [1, с. 1].

Мета статті – на основі аналізу положень законодавства України та практики реалізації положень Закону України «Про національну безпеку України», що регулюють питання координації у сферах національної безпеки й оборони, розробити теоретико-правову модель

подальшого використання категорії «кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України».

Виклад основного матеріалу. Як ми уже зазначали у попередніх працях [2], у межах теорії систем одним із ключових постулатів є розуміння того, що будь-яка система прагне до стабільного стану і хоче уникнути хаосу. Застосування такого твердження для сфери національної безпеки, зважаючи на її доктринальні описи, що викладено у Законі України «Про національну безпеку України» та Стратегії національної безпеки у редакції 2020 року, має сприяти усвідомленню суб'єктами забезпечення національної безпеки, що «уникнення хаосу» формує захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. При цьому маємо припустити, що «хаотичність» у сфері національної безпеки варто позначати єдиним терміном «загрози національній безпеці України» із включенням до його змісту явищ, тенденцій і чинників, що унеможливлюють чи ускладнюють, або можуть унеможливити чи ускладнити, реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України.

Водночас у працях сучасних дослідників наявна тенденція до застосування категорії «стабільність» із її прив'язуванням до процесів подолання криз, які, разом із хаосом, вважають перешкодою розвитку самої системи. Наголосимо на доречності такого застосування, але за умови ймовірного визнання авторами відповідних праць здатності системи до розвитку й накопичення знання, яка, своєю чергою, має спонукати до формування «спроможності» системи до її функціонування у сфері національної безпеки. Відповідно, при найзагальнішому тлумаченні проблеми утворюється уявлення, що процес подолання кризи має надати імпульс розвиткові системи, передбачає набуття нових спроможностей її складовими тощо.

Зважаючи на розмаїття суджень щодо категорії «криза», згадаємо зауваження І. К. Бредкіної та Ю. А. Сімеха щодо об'єктивно різних цільових спрямувань «кризи»: 1) виконує руйнівну функцію, загрожує життєздатності системи; 2) руйнує, але призводить до подальшого розвитку та переходу на інший, якісно новий стан існування системи; 3) є лише порушенням рівноваги у системі [3]. При цьому до кожного із запропонованих видів вказані дослідники запропонували застосовувати характеристику змін у панівних до початку кризи суспільних відносинах, які «…є позитивними чи негативними, але призводять до виникнення потенційно негативних результатів» [3], що загалом збігається зі змістом поняття «загрози національній безпеці України», який визначено у ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України», а також положеннями розділу 2 «Поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов» Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни».

Отже, кризові явища та ситуації, як матеріальне відображення «кризи» у режимі реального часу, надають можливість розглядати подібні факти як достатньо самостійний предмет дослідження. Його вивчення з 70-х років XX століття дало змогу сформувати певний категоріальний апарат та визначити основні об'єкти дослідження феномена кризи представниками різних галузей знань:

1) визначення понять «криза», «кризове явище», «кризовий стан», «кризова ситуація»;

2) класифікація криз, зокрема, з виокремленням тих, що загрожують національній безпеці;

3) моделювання розвитку криз у різних сферах суспільного життя чи галузях господарства;

4) налагодження кризових комунікацій та прийняття рішень у кризових умовах;

5) вироблення державної політики та стратегії кризового реагування;

6) напрацювання способів попередження криз у різних сферах та суспільстві в цілому.

Водночас у межах юридичної науки поняття «криза», хоча його і використовують, не набуло широкого застосування насамперед у нормотворчості. У сучасній правничій термінології можна виокремити лише поняття «кризові ситуації», «кризове та екстрене втручання», «кризове консультування», «кризові комунікації» та «кризове реагування на воєнні загрози», які використовують під час врегулювання відносин цивільного захисту, авіаційної безпеки, безпеки ядерних матеріалів, у яких Україна є учасником міжнародних угод або міжнародних програм, відносин особливого партнерства між Україною та НАТО, а також відносин упровадження державних стандартів соціальних послуг кризового та екстреного втручання.

Кризова ситуація у цивільній авіації – це ситуація, що склалася внаслідок вчинення протиправних

і навмисних дій, пов'язаних із посяганням на нормальну, регулярну і безпечну діяльність цивільної авіації, що спричинили нещасні випадки з людьми, майнові збитки, акти незаконного втручання або створили реальну загрозу таких наслідків [4].

Кризова ситуація на ядерних установках та в системах фізичного захисту ядерних матеріалів – це ситуація, що склалася, або може скластися, внаслідок вчинення, або загрози вчинення, диверсії, крадіжки або будь-якого іншого незаконного вилучення ядерних матеріалів [5].

Кризова ситуація з огляду екстреного (кризового) втручання – це ситуація, в якій з'являється набір травматичних подій, обставин, з яких людина не може вийти, не змінивши їх. Кількість можливих варіантів змінювати ці обставини незначна, будь-яка спроба змін обставин традиційними чи звичайними способами може призвести до погіршення ситуації, до зменшення можливостей та ще більшого обмеження дій [6]. При цьому кризове та екстрене втручання – це термінове втручання в кризову ситуацію з метою негайного усунення або мінімізації наслідків такої ситуації, надання допомоги та підтримки, спрямованої на її подолання [6].

Особливу увагу варто звернути на підходи, закладені у регламент Європейського парламенту та Ради ЄС, відповідно до яких *«кризова ситуація»* означає: (a) ситуацію безпосередньої або невідворотної небезпеки, що загрожує перерости в збройний конфлікт або дестабілізувати країну чи її сусідні території; (b) ситуацію, спричинену стихійними лихами, техногенною кризою, наприклад, війною та іншими конфліктами або надзвичайними обставинами, що мають порівнянні наслідки, пов'язані, між іншим, зі зміною клімату, погіршенням довкілля, обмеженням доступу до енергоресурсів та природних ресурсів або крайньою бідністю [7].

Кризове консультування – це консультування, що застосовують у разі необхідності надання отримувачам соціальної послуги, які перебувають у стані кризи, термінової допомоги, спрямованої на емоційну підтримку й увагу до їхніх переживань, усвідомлення впливу кризової ситуації, розширення свідомості та підвищення психологічної компетентності, зміну ставлення до проблеми (від «глухого кута» до «вибору рішення»), підвищення стресової та кризової толерантності, відповідальності отримувача, засвоєння нових моделей поведінки [8].

Вкажемо на ймовірний зв'язок кризи або кризового стану отримувача соціальної послуги з певними обставинами, які, з одного боку, можуть бути наслідком відсутності контролю поведінки цієї особи державою, а з другого – наслідком надзвичайної ситуації чи небезпечної події, та, відповідно, бути «прив'язані» до форм та методів здійснення цивільного захисту такої особи, захисту території її життєдіяльності, її майна тощо. Як зазначено у ст. 4 Кодексу цивільного захисту України, він (цивільний захист) є функцією держави, спрямованою на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період [9]. Отже, будь-яка «криза», що, за сукупністю кваліфікованих за фізичною, хімічною, біологічною чи іншою дією (впливом) небезпечних чинників, є перевищенням нормативних показників таких чинників та створює загрозу життю та/або здоров'ю людини, насамперед має позначатися як надзвичайна ситуація, а її «вирішення» покладатися на Єдину державну систему цивільного захисту.

Водночас із появою у 2015 році поняття «кризова ситуація рівня надзвичайної ситуації» [10] до вказаного твердження варто додавати зв'язок відповідної «обстановки» із класифікацією кризових ситуації за рівнями. Тож 1 рівень – кризова ситуація рівня раннього попередження; 2 рівень – кризова ситуація рівня попередження; 3 рівень – кризова ситуація рівня надзвичайної ситуації. Відповідно, варто визначати «кризу першого рівня» як наявність прогнозу небезпечної події – події, у тому числі катастрофи, аварії, пожежі, стихійного лиха, епідемії, епізоотії, епіфітотії, яка за своїми наслідками становить загрозу життю або здоров'ю населення чи призводить до завдання матеріальних збитків [9], «кризу другого рівня» – небезпечну подію, яка вже відбулася, але загроза життю або здоров'ю населення чи завдання матеріальних збитків є все ще потенційними або незначними, «кризу третього рівня» – обстановку на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, значної кількості загиблих і постраждалих, завдання значних

матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності (надзвичайну ситуацію) [9].

Розглядаючи співвідношення понять «кризова ситуація» та «надзвичайна ситуація» потрібно врахувати вимоги ст. 6 Кодексу цивільного захисту України, згідно з якими цивільний захист забезпечується з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про національну безпеку України», суб'єктами, уповноваженими захищати населення, території, навколишнє природне середовище і майно, згідно з вимогами цього Кодексу – у мирний час, а також в особливий період – у межах реалізації заходів держави щодо оборони України [9]. З огляду на це, вкажемо, що визначення ситуації як кризової залежить від тлумачення уповноваженим суб'єктом співвідношення впливу «небезпечних чинників» та «національних інтересів» на умови його діяльності із захисту населення, території, навколишнього природного середовища і майна у відповідній ситуації як такого, в якому «небезпечні чинники» на етапі реагування вбачаються вагомішими.

Наріжним каменем моделі, що розглядається, є категорія «національні інтереси», яка має достатньо широке застосування у суспільній практиці, зокрема у сфері національної безпеки, щодо якого формується аксіома «будь-який відхід від національного інтересу призводить до кризової ситуації чи кризи системи». При цьому вважаємо, що Законом України «Про національну безпеку України» національні інтереси визначаються як «життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян» [11].

Стратегія національної безпеки «Безпека людини – безпека країни» (2020 рік) визначає, що, ураховуючи фундаментальні національні інтереси, визначені Конституцією України і Законом України «Про національну безпеку України», пріоритетами національних інтересів України та забезпечення національної безпеки є: відстоювання незалежності і державного суверенітету; відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України; суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу; захист прав, свобод і законних інтересів громадян України; європейська і євроатлантична інтеграція [12].

Реалізація зазначеного підходу покладається на заходи реалізації Стратегії національної безпеки та інших документів стратегічного планування у секторі безпеки та оборони країни. Зокрема, у порядку, визначеному ч. 3. ст. 26 Закону України «Про національну безпеку України», вона здійснюється на основі національного оборонного, безпекового, економічного, інтелектуального потенціалу з використанням механізмів державно-приватного партнерства, а також із залученням міжнародної консультативної, фінансової, матеріально-технічної допомоги [11]. При цьому в п. 66 Стратегії зазначено, що вона є основою для розроблення таких документів щодо планування у сферах національної безпеки і оборони, які визначатимуть шляхи та інструменти її реалізації: Стратегія людського розвитку; Стратегія воєнної безпеки України; Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України; Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України; Стратегія економічної безпеки; Стратегія енергетичної безпеки; Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату; Стратегія біобезпеки та біологічного захисту; Стратегія інформаційної безпеки; Стратегія кібербезпеки України; Стратегія зовнішньополітичної діяльності; Стратегія забезпечення державної безпеки; Стратегія інтегрованого управління кордонами; Стратегія продовольчої безпеки; Національна розвідувальна програма [12].

Водночас розроблення рішень щодо визначення стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів та напрямів забезпечення національної безпеки і оборони у політичній, економічній, соціальній, воєнній, науково-технологічній, екологічній, інформаційній та інших сферах належить до компетенції Ради національної безпеки та оборони України, яка, зокрема, координує та контролює діяльність органів виконавчої влади при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України [13]. При цьому варто мати на увазі: незважаючи на те, що вказана функція є однією з трьох основних функцій РНБО, у 2014 році, поряд із поняттям «кризова ситуація, що загрожує національній безпеці», до змісту відповідного Закону внесено узагальнювальне поняття «кризова ситуація» із визначенням її як крайнього загострення суперечностей, гострої

дестабілізації становища в будь-якій сфері діяльності, регіоні, країні [14].

У зазначених стратегічних рішеннях обидва поняття використовують з різною метою. Поняття «кризові ситуації, що загрожують національній безпеці» використовують з метою окреслення структури (напрямів) державної політики національної безпеки України, зокрема, підвищення обороноздатності країни та/або залучення підрозділів Національної гвардії України до підтримки операцій Збройних сил України, а також щодо питань поглиблення співробітництва з НАТО. Поняття «кризові ситуації» – як відповідник поняття «конфлікт», із урахуванням можливості нарощування необхідних для його вирішення сил, завчасного планування необхідних витрат, формування єдиного механізму реагування. Також варто звернути увагу, що ще Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України передбачено утворення національної системи реагування на кризові ситуації, яка діятиме окремо від аналогічної системи реагування на надзвичайні ситуації та охоплюватиме своєчасне і адекватне реагування на кризові ситуації, які загрожують національній безпеці. При цьому за перспективною моделлю сектору безпеки і оборони країни, який за своїм наповненням є подібним до воєнної організації держави, він має діяти у трьох правових режимах: 1) мирного часу, 2) кризової ситуації, що загрожує національній безпеці, 3) особливого періоду.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи, зазначимо, що сферою використання поняття «кризові ситуації, що загрожують національній безпеці» в сучасних умовах та у подальших наукових дослідженнях є процеси врегулювання цивільно-військових відносин за участю окремих складових сектору безпеки і оборони країни із дотримання (забезпечення) національних інтересів України. Умовами розгляду ситуації як такої, що загрожує національній безпеці, є наявність кваліфікованих за фізичною, хімічною, біологічною чи іншою дією (впливом) небезпечних чинників, негативних наслідків та/або прийняття рішення уповноваженою на те посадовою особою чи колективним органом.

Список використаних джерел

1. Хитра О. Л. Адміністративно-правові засади реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України. *Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.* Приватний вищий навчальний заклад «Львівський університет бізнесу та права». Львів, 2019. 40 с.

2. Комісаров О. Г., Хитра О. Л. Концептуальні підходи до використання категорії «кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2017. № 3. С. 104–111.

3. Бредкіна І. К., Сімех Ю. А. Сучасні підходи до визначення поняття «криза». Материалы II Международной научно-практической интернет-конференции «Проблемы формирования новой экономики XXI века» (25 – 26 декабря 2009 года) НПК «CONSTANTA». URL: http://www.confcontact.com/2009new/3-brenkina.php (дата звернення: 28.11.2022).

4. Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації: Закон України від 21.03.2017 № 1965-VIII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1965-19/ed20170321/paran109#n109 (дата звернення: 28.11.2022).

5. Про затвердження Загальних вимог до систем фізичного захисту ядерних установок та ядерних матеріалів і Загальних вимог до систем фізичного захисту ядерних матеріалів при їх перевезенні: Наказ Держатомрегулювання України від 28.08.2008 № 156. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0999-08/ed20081101/find?text=%CA%F0%E8%E7%EE%E2%E0+%F1%E8%F2%F3%E0%F6%B3%FF (дата звернення: 28.11.2022).

6. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги кризового та екстреного втручання: Наказ Мінсоцполітики України від 01.07.2016 № 716. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0990-16/ed20160701/paran24#n24 (дата звернення: 28.11.2022).

7. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС, Євратом) 2018/1046 від 18 липня 2018 року про фінансові правила, що застосовуються до загального бюджету Союзу, про внесення змін до регламентів (ЄС) № 1296/2013, (ЄС) № 1301/2013, (ЄС) № 1303/2013, (ЄС) № 1304/2013, (ЄС) № 1309/2013, (ЄС) № 1316/2013, (ЄС) № 223/2014, (ЄС) № 283/2014 та Рішення № 541/2014/ЄС та про скасування Регламенту (ЄС, Євратом) № 966/2012: Регламент від 18.07.2018 № 2018/1046. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_025-18/ed20180718#n292 (дата звернення: 28.11.2022).

8. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги консультування: Наказ Мінсоцполітики України від 02.07.2015 № 678. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0866-15/ed20150702/paran32#n32 (дата звернення: 28.11.2022).

9. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17 (дата звернення: 28.11.2022).

10. Про затвердження Національного плану дій: Наказ Міненерговугілля України від 02.11.2015 № 687. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1458-15/ed20151102/paran48#n48 (дата звернення: 28.11.2022).

11. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення: 28.11.2022).

12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12 (дата звернення: 28.11.2022).

13. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 28.11.2022).

14. Про внесення змін до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» щодо вдосконалення координації і контролю у сфері національної безпеки і оборони: Закон України від 25.12.2014 № 43-VIII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/43-19 (дата звернення: 28.11.2022).

References

1. Khytra O. L. Administratyvno-pravovi zasady reahuvannia na kryzovi sytuatsii, shcho zahrozhuiut natsionalnii bezpetsi Ukrainy [Administrative and legal principles of response to crisis situations that threaten the national security of Ukraine]. *Avtoref. dys. na zdobuttia naukovoho stupenia doktora yurydychnykh nauk za spetsialnistiu 12.00.07* – administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiine pravo [Author's dissertation for the degree of Doctor of Law in the specialty 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law]. Pryvatnyi vyshchyi navchalnyi zaklad «Lvivskyi universytet biznesu ta prava» [Private higher educational institution «Lviv University of Business and Law»]. Lviv, 2019. 40. [in Ukrainian].

2. Komisarov O. H., Khytra O. L. Kontseptualni pidkhody do vykorystannia katehorii «kryzovi sytuatsii, shcho zahrozhuiut natsionalnii bezpetsi Ukrainy» [Conceptual approaches to the use of the category «crisis situations that threaten the national security of Ukraine»]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav* [Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs]. 2017. № 3. 104–111. [in Ukrainian].

3. Bredkina I. K., Simekh Yu. A. Suchasni pidkhody do vyznachennia poniattia «kryza» [Modern approaches to the definition of the concept of «crisis»]. *Materyali II Mezhdunarodnoi nauchno-praktycheskoi ynternet-konferentsyy «Problemi formyrovanyia novoi ekonomyky XXI veka»* [Materials of the II International Scientific and Practical Internet-Conference «Problems of Forming of New Economy of the XXI Century»]. (December 25–26, 2009). NPK «CONSTANTA». Retrieved from http://www.confcontact.com/2009new/3-brenkina.php. [in Ukrainian].

4. Pro Derzhavnu prohramu aviatsiinoi bezpeky tsyvilnoi aviatsii [On the State Program of Aviation Security of Civil Aviation]. Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] 21.03.2017 № 1965-VIII. Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1965-19/ed20170321/paran109#n109. [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennia Zahalnykh vymoh do system fizychnoho zakhystu yadernykh ustanovok ta yadernykh materialiv i Zahalnykh vymoh do system fizychnoho zakhystu yadernykh materialiv pry yikh perevezenni [On approval of the General Requirements for Physical Protection Systems of Nuclear Facilities and Nuclear Materials and General Requirements for Physical Protection Systems of Nuclear Materials during their Transport]. Nakaz Derzhatomrehuliuvannia Ukrainy [Order of the State Nuclear Regulatory Inspectorate of Ukraine] 28.08.2008 № 156. Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0999-08/ed20081101/find?text=%CA%F0%E8%E7%EE%E2%E0+%F1%E8%F2%F3%E0%F6%B3%FF. [in Ukrainian].

6. Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu sotsialnoi posluhy kryzovoho ta ekstrenoho vtruchannia [On approval of the State standard of social services of crisis and emergency intervention]. Nakaz Minsotspolityky Ukrainy [Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine]. 01.07.2016 № 716. Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0990-16/ed20160701/paran24#n24. [in Ukrainian].

7. Rehlament Yevropeiskoho Parlamentu i Rady (IeS, Yevratom) 2018/1046 vid 18 lypnia 2018 roku pro finansovi pravyla, shcho zastosovuiutsia do zahalnoho biudzhetu Soiuzu, pro vnesennia zmin do rehlamentiv (IeS) № 1296/2013, (IeS) № 1301/2013, (IeS) № 1303/2013, (IeS) № 1304/2013, (IeS) № 1309/2013, (IeS) № 1316/2013, (IeS) № 223/2014, (IeS) № 283/2014 ta Rishennia № 541/2014/IeS ta pro skasuvannia Rehlamentu (IeS, Yevratom) № 966/2012 [Regulation (EU, Euratom) 2018/1046 of the European Parliament and of the Council of 18 July 2018 on the financial rules applying to the general budget of the Union, amending Regulations (EU) No 1296/2013, (EU) No 1301/2013, (EU) No 1303/2013, (EU) No 1304/2013, (EU) No 1309/2013, (EU) No 1316/2013, (EU) No 223/2014, (EU) No 283/2014 and Decision No 541/2014/EU and repealing Regulation (EU, Euratom)]. Rehlament [Regulation]. 18.07.2018 № 2018/1046. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_025-18/ed20180718#n292. [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu sotsialnoi posluhy konsultuvannia [On approval of the State Standard of social counseling services]. Nakaz Minsotspolityky Ukrainy [Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine]. 02.07.2015 № 678. Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0866-15/ed20150702/paran32#n32. [in Ukrainian].

9. Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy [Code of Civil Protection of Ukraine]. 02.10.2012 № 5403-VI. Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17. [in Ukrainian].

10. Pro zatverdzhennia Natsionalnoho planu dii [On approval of the National Action Plan]. Nakaz Minenerhovuhillia Ukrainy [Order of the Ministry of Energy and Coal Industry of Ukraine]. 02.11.2015 № 687. Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1458-15/ed20151102/paran48#n48. [in Ukrainian].

11. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy [On national security of Ukraine]. Zakon Ukrainy [Law of Ukraine]. 21.06.2018 № 2469-VIII. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text. [in Ukrainian].

12. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of September 14, 2020 «On the National Security Strategy of Ukraine»]. Ukaz Prezydenta Ukrainy [Decree of the President of Ukraine]. 14.09.2020 № 392/2020. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12. [in Ukrainian].

13. Pro Radu natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy [On the National Security and Defense Council of Ukraine]. Zakon Ukrainy [Law of Ukraine]. 05.03.1998 № 183/98-VR. Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80. [in Ukrainian].

14. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro Radu natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy» shchodo vdoskonalennia koordynatsii i kontroliu u sferi natsionalnoi bezpeky i oborony [On amendments to the Law of Ukraine «On the National Security and Defense Council of Ukraine» to improve coordination and control in the field of national security and defense]. Zakon Ukrainy [Law of Ukraine]. 25.12.2014 № 43-VIII. Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/43-19. [in Ukrainian].

Komisarov Oleksandr
Doctor of legal sciences, Professor, Deputy head of the faculty for educational work – head of the educational part of the faculty of service and combat activities of the National Guard of Ukraine of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

CONCEPTUAL APPROACHES AND EXPERIENCE OF USING THE CATEGORY «CRISIS SITUATIONS THAT THREATEN THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE»

The article deals with the problems and prospects of using the category «crisis situations threatening national security» in modern legal science and practice of functioning of the security and defense sector.

Crisis phenomena and crisis situations are considered as an object of scientific research, the directions of scientific research of the category «crisis» in modern science are highlighted. The conditions for considering the situation as one that threatens national security are determined.

The connection of the «crisis», «crisis state» of a citizen – recipient of social services with the lack of control of such a person by the state, as well as with the negative consequences of an emergency or dangerous event is established. The conditions for classifying a crisis situation as an «emergency» and its solution by means of the Unified State System of Civil Protection are determined.

The subjects of civil-military relations are considered as participants in resolving crisis situations that threaten national security. Based on the analysis of strategic decisions to ensure the national interests of Ukraine, the correlation of the content of the concepts of «crisis situation» and «crisis situation that threatens national security» is carried out.

The perspective model of further functioning of the security and defense sector of the country, strategic decisions on its content in the context of resolving a crisis situation that threatens national security, legal regimes of its functioning are considered.

The processes of settlement of civil-military relations with the participation of individual components of the security and defence sector of the country to observe (ensure) the national interests of Ukraine are proposed to be defined as the scope of the concept of «crisis situations threatening national security».

The conditions for considering a situation as threatening national security are the presence of dangerous factors qualified by physical, chemical, biological or other action (impact), negative consequences and/or decision-making by an authorized official or collective body.

Keywords: *national security; crisis; crisis situation threatening national security; security and defense sector; national interests.*